

Michel Nuyttens

175 jaar Genootschap voor Geschiedenis - Verslag Symposium

De viering van 175 jaar Genootschap voor Geschiedenis te Brugge begon met een druk bijgewoond symposium over de betekenis van de vereniging in verleden, heden en toekomst. De inleiding werd uitgesproken door voorzitter **André Vandewalle**, die meteen de drie sprekers introduceerde.

Prof. Tom Verschaffel (K.U.L., campus Kortrijk) behandelde het Genootschap in de 19de eeuw en schetste het ontstaan ervan in een patriottische context. Niet zozeer het epitheton burgerlijkheid is hier van toepassing. In de 19de eeuw dient veeleer het belang van de adel en de geestelijkheid te worden benadrukt, wat zich onder meer afleest uit de lijst van voorzitters van de vereniging. Verder ging het vooral om een 'geleerd genootschap' in de 18de-eeuwse betekenis van het woord (cfr. de Theresiaanse Academie te Brussel). In diezelfde traditie ontstond in 1835 ook de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, waaraan het prille Brugse Genootschap zich zou spiegelen, zoals we kunnen aflezen uit het eerste artikel van zijn reglement. Er werd heel sterk de nadruk gelegd op het uitgeven en bestuderen van bronnen en op deze bronnen gebaseerde geschiedbeoefening.

Naar de normen van die tijd beschikte het Genootschap over een vrij uitgebreid netwerk in binnen- en buitenland, middels ruilabonnementen e.a. Het was medeorganisator van historische congressen of stond zelf in voor de organisatie ervan (zoals in 1887, n.a.v. de inhuldiging van het standbeeld van Breydel en De Coninck op de Brugse Grote Markt).

Niet alle bestuursleden waren nochtans even actief op wetenschappelijk gebied. Er zetelden ook personen in die de vereniging financieel, infrastructureel of met hun maatschappelijk prestige ondersteunden.

De inspiratie bij de oprichting was duidelijk vaderlandslievend (Andries was bijv. lid van het Nationaal Congres) en de link met het patriottisme werd voortdurend herhaald in allerhande teksten, die pretendeerden een bijdrage te leveren tot een betere kennis van de geschiedenis van het land. Er werd overigens ook een beroep gedaan op subsidies van de nationale overheden om de werking van de vereniging te ondersteunen. Dit patriottisme was helemaal niet in strijd met de gehechtheid aan het lokale en het gewestelijk verleden, die grotendeels de wetenschappelijke aandacht opslokten.

In de 19de eeuw was de werking van het Genootschap nog quasi volledig Franstalig. Niettegenstaande de cultus voor het Vlaamse verleden bleef het Frans de cultuurtaal en werd slechts hoogst uitzonderlijk van het Nederlands gebruik gemaakt. In 1887 werd wel een literaire wedstrijd uitgeschreven waarvan de tekst in het Nederlands diende te zijn en sporadisch werden ook Nederlandse bronteksten gepubliceerd. Pas vanaf 1905 zouden ook artikels in het Nederlands worden gepubliceerd.

Hoewel niet aan politiek of ideologie mocht worden gedaan had het Genootschap toch een uitgesproken katholiek karakter. In interne bronnen heerste hierover weinig terughoudendheid. Zo werd de bronnenpublicatie van E. De Coussemaeker over de godsdienststroebelen in de 16de eeuw gezien als een element in de katholieke strijd. De vereniging pretendeerde niet louter Brugs te zijn en zag ook af van deelname aan publieke manifestaties.

In de loop van de 19de eeuw evolueerde het Genootschap meer en meer tot het uitgeven van een modern tijdschrift; dit proces werd voltooid omstreeks 1905.

De periode 1918-1940 werd behandeld door **Dr. Christophe Verbruggen** (Universiteit Gent). De evolutie die al was ingezet in de 19de eeuw ging tijdens het interbellum verder. Het is de periode waarin het Genootschap definitief zijn statuut van 'geleerden-genootschap' verloor. In de eerste helft van de 20ste eeuw kenmerkt de wetenschapsgeschiedenis zich hier voornamelijk door

Christophe Verbruggen tijdens zijn lezing, die in een volgend nummer van de *Handelingen* zal gepubliceerd worden (foto Marc Ryckaert, Brugge).

een voortschrijdende disciplinevorming en de erkenning van het Nederlands als volwaardige taal bij de wetenschapsbeoefening. Wetenschapsdisciplines zijn historisch gegroeid; instituten, academies, congressen, tijdschriften e.d.m. hebben hier elk op hun manier toe bijgedragen. Wetenschapssociologen bekijken de evoluties ook buiten de academische gemeenschap en voeren hierover grensoverschrijdende debatten. Binnen de disciplinevorming van het historisch wetenschappelijk onderzoek waren de historische seminaries, naar Duits model, van wezenlijk belang. Omstreeks 1870 worden dergelijke seminaries ook ingericht aan de Belgische universiteiten; ze zullen tot volle ontplooiing worden gebracht door historici als Kurth, Pirenne en Cauchies.

De vraag kan worden gesteld hoe lokale historische genootschappen zich hieraan hebben aangepast. Voor het Brugse Genootschap

voor Geschiedenis kan 1905 worden beschouwd als een kantel-moment, zoals ook al door de eerste spreker aangestipt. Het Ge-nootschap gaf vanaf dan een modern wetenschappelijk tijdschrift uit naar het voorbeeld van de *Revue d'histoire ecclésiastique*. In toenemende mate werden ook Nederlandstalige artikels gepubli-ceerd. De invloed van Camille Callewaert was hier van wezenlijk belang. Wanneer we de professionele achtergrond van de auteurs bekijken dan stellen we vast dat het hoe langer hoe meer om uni-versitair geschoolde historici gaat. Ook in de behandelde thema's kan een evolutie worden vastgesteld omdat meer dan vroeger aandacht werd besteed aan de politiek-institutionele geschiede-nis. Dit alles belette niet dat de kloof tussen de academische en de lokale geschiedschrijving bijzonder groot was. De inbreng van academische historici in het tijdschrift bleef laag.

De dynamiek die het Genootschap kenmerkte vóór 1914 vindt men tijdens het interbellum niet meer terug. In 1930 werd een heus crisismoment bereikt en werd zelfs gespeeld met een mo-gelijke fusie met historische genootschappen in Gent, Kortrijk en Oudenaarde.

In 1934 werd het Nederlands als voertaal aangenomen en kreeg het tijdschrift ook een Nederlandse titel: *Handelingen van het Ge-nootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'Emulation" te Brugge*. In een aantal bijdragen vond men ook de weerslag terug van de hoge vlucht die de volkskunde nam in Vlaams-katholieke kringen tijdens het interbellum. Met *Biekorf* ontstond een goede samenwerking (A. Viaene was de brugfiguur).

Prof. Jan Dumolyn (UGent) behandelde de periode van 1945 tot heden. Hij baseerde zijn uiteenzetting op volgende vragen: welke rol speelde het Genootschap tijdens een periode van snelle maatschappelijke veranderingen?; hoe evolueerde het bestuur en de levensbeschouwelijke samenstelling ervan?; welke was de po-sitie van het Genootschap t.o.v. de veranderende paradigma's in het historisch onderzoek? Het klassieke type van het bestuurslid c.q. bestuur aan het begin van de bestudeerde periode omschreef hij als volgt: blanke West-Vlaamse man van middelbare leeftijd

Joanna Van der Heyden (historica en gewezen medewerkster van radio Klara)
(foto Marc Ryckaert, Brugge).

met universitaire vorming of met enige ervaring inzake historisch onderzoek; edelman, kanunnik (wetenschappelijk vooraanstaand maar ook wetenschappelijk actief) of hoogleraar van katholieke stekking; een geleerd gezelschap van vrienden en kennissen. Spreker schetste een kort overzicht van de bestuursperiode van de onderscheiden voorzitters (A. Viaene, B. Janssens de Bisthoven, L. Devliegheer, A. Vandewalle) en toonde daarbij aan hoe de samenstelling van het bestuur stilaan diversifieerde: meer directe connecties met de universiteiten, toetreding van vrijzinnigen, met mondjesmaat ook van vrouwen (zij het tot op de huidige dag nog steeds erg beperkt) en jongeren.

Bij de gepubliceerde artikels bleef ook na ook na 1945 de aandacht voor de Brugse geschiedenis dominant. Verder is ook de strijd voor

v.l.n.r.: J. Van der Heyden, A. Bijsterveld, A. Hemeryck en H. Deneweth (foto Marc Ryckaert, Brugge).

het erfgoedbeleid opvallend, wat voornamelijk aan bod kwam in de kroniek. Onder invloed van de school van de *Annales* kwamen ook nieuwe thema's aan bod: historische demografie, sociale geschiedenis, mentaliteitsgeschiedenis. Heel terecht werd hierbij gewezen op de pioniersrol gespeeld door de betreurde Chris Vandebroeke. Vanaf 1982 verschenen ook de Vlaamse Historische Studies. De 'Boekenschouw', jarenlang één van de paradepaardjes van het Genootschap, verscheen niet meer vanaf 1996. Vanaf 2010 groeide een nauwe samenwerking met de Gentse Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde.

Tenslotte gaf de spreker nog een SWOT-analyse voor de toekomst, waarbij volgende punten werden benadrukt: tot de sterktes behoren ongetwijfeld kwaliteit en traditie en een blijvende interesse voor de lokale en regionale geschiedenis; tot de zwaktes behoren de moeilijkheden die het vrijwilligerswerk ondervindt in de 21ste eeuw; de sterke toename van het aantal afgestudeerden in de geschiedenis is een opportuniteit; de spreidstand tussen erfgoedlogica en academische publicatiecultuur is dubbel: kan het Genootschap hierin een brugfunctie vervullen of wordt het daarvoor juist in zijn bestaan bedreigd?

v.l.n.r.: H. Deneweth, M. Jacobs en G. Verschate (foto Marc Ryckaert, Brugge).

Hierop kan weliswaar geen pasklaar antwoord worden gegeven, maar er werd wel voldoende stof aangereikt voor het tweede deel van het symposium, waarin de vraag werd gesteld of lokaal en regionaal historisch onderzoek nog een maatschappelijke relevantie heeft. Voor welke uitdagingen staan historische verenigingen zoals het Genootschap voor Geschiedenis en welke beleidsomslag is nodig en mogelijk? Daarover werd een panelgesprek gevoerd onder de kundige leiding van **Joanna Van der Heyden** (historica en gewezen medewerkster van radio Klara).

Het panel bestond uit **Prof. Dr. Marc Jacobs** (VUB en FARO), **Prof. Dr. Heidi Deneweth** (VUB), **Prof. Dr. Arnoud Bijsterveld** (Tilburg), **Aleid Hemeryck** (conservator Brugge Musea) en **Greet Verschate** (voorzitter De Leiegouw). Er werden door de moderator een aantal thema's aangereikt die telkens aanleiding gaven tot een levendige discussie¹.

Het eerste gesprekspunt was of het geringe aantal vrouwelijke leden in het bestuur van erfgoedverenigingen niet wijst op een

¹ (n.v.d.r.) Voor dit gedeelte werd tevens gebruik gemaakt van aantekeningen van Maurice Vandermaesen.

genderprobleem. Botsen vrouwen hier op een mannenbastion? De panelleden relativerden de vraagstelling: we moeten eerder denken aan een leeftijds- of generatieprobleem. Numeriek vatten in het verleden immers veel minder vrouwen een doctoraatsonderzoek aan. In de mate dat het bezit van een doctoraatsdiploma traditioneel een meerwaarde blijkt voor een bestuursmandaat komen inderdaad meer mannen in de besturen voor. Bestuursleden zelf ervaren dit niet noodzakelijk als een probleem, maar beseffen dat de genderverhouding beter kan. Dit zal zich op termijn vanzelf oplossen. West-Vlaamse doctorandae zullen in de toekomst doorstromen in het bestuur van het Genootschap. In het algemeen moet men ernaar streven het publiek en het ledenbestand te verjongen. Een hoger aantal vrouwelijke bestuursleden zal wellicht ook andere inhoudelijke thema's voor het tijdschrift opleveren. Dit kan een maatschappelijk signaal geven. Als voorbeeld verwees men naar De Leiegouw te Kortrijk, waarvan een vrouwelijke collega voorzitter is en de redactieraad van het tijdschrift evenwichtiger is samengesteld. Te Brugge omvat de erfgoedsector meer vrouwelijke medewerkers, wat een groter aandeel in de besluitvorming ten goede komt. In Nederland hecht men aan de publiekswerking een steeds groter belang. Die moet een afspiegeling van de maatschappij weergeven. Leden verwachten zich in een vereniging te herkennen.

Een tweede thema was de vraag of ideologie, politiek en actualiteit mee de **inhoud van de publicaties en de werking** bepalen. Kan men de nagestreefde neutraliteit vrijwaren? We moeten op de eerste plaats opkomen voor degelijk wetenschappelijk werk en partijpolitiek is hierbij uit den boze. Eén panellid is voorstander van een blijvende focus op eruditie, bronnenonderzoek en ondersteunende voetnoten. Een ander merkt op dat goede wetenschappelijke artikels ook door politiek geëngageerde auteurs worden geschreven. Voor de inhoudelijke samenstelling van het tijdschrift blijven de lokale en regionale geschiedenis erg belangrijk. In Noord-Brabant ligt de klemtoon op regionale geschiedenis en cultuur. De inhoud is wetenschappelijk én heemkundig. Er is geen ideologische strekking, maar men wil wel een afspiegeling zijn van de maatschappelijke debatten. Wetenschap en eruditie

moeten samengaan, al wordt dit voor verenigingen wel een “niche-activiteit”. De vraag dient wel te worden gesteld of geen plaats moet worden geboden aan eerder ‘beschouwende’ i.p.v. puur historische artikels. Daarnaast blijft ook heemkunde belangrijk. De vraag kan worden gesteld of wetenschappelijkheid en eruditie nodig zijn om het Genootschap te laten overleven, dan wel of het net het omgekeerde is. Het Genootschap en de academische wereld vinden elkaar nog steeds, o.a. als publicatiekanaal voor pas afgestudeerden. Men mag het gevaar van de publicatiedruk echter niet onderschatten. Publicaties door wetenschappelijk personeel van universiteiten en wetenschappelijke instellingen in internationale en meestal Engelstalige tijdschriften zijn een element in de academische loopbaan en genereren inkomsten voor de werkgever. Nochtans mag dit historici er niet van weerhouden in lokale en regionale tijdschriften te publiceren. Alles hangt af van de aard van het gevoerde onderzoek en het overeenstemmende publicatiekanaal. In Nederland stapt men trouwens af van deze cijfermatige benadering. Andere vormen van publicatie moeten ernstig overwogen worden. Waarom niet eerst in het buitenland publiceren en daarna het stuk aan de meer toegankelijke lokale tijdschriften aanbieden? Moeten de Handelingen een ‘traditioneel’ tijdschrift blijven? Wat kunnen de musea betekenen? Hoe dan ook kan door verruiming zeker een breder publiek worden aangesproken.

Vervolgens ging het panel in op de vraag hoe belangrijk financiële steun is voor de werking van een vereniging als het Genootschap voor Geschiedenis? De meeste inkomsten - lidgelden en subsidies - zijn bestemd voor de uitgave van het tijdschrift. Helaas verminderen de subsidies gestaag. Is zelfstandige werking in de toekomst wenselijk/noodzakelijk of dient eerder te worden gestreefd naar koepelvorming? Het huidige lokale en regionale werkingsveld van het Genootschap moet verdedigd worden. **Samenwerking** met de stedelijke musea kan de werking van het Genootschap verbreden. Deze piste verdient onderzoek. Er werd verwezen naar de succesvolle jaarlijkse “Nacht van de Geschiedenis” die een zeer ruim publieksbereik opbouwde. Dit zet aan tot een diepgaande reflectie over de werking van het Genootschap en de te bereiken doelgroep(en).

Een volgend thema was de **academische publicatiecultuur en erfgoedwerking**. Geschiedenis en erfgoedwerking overkoepelen elkaar weliswaar, maar toch niet helemaal. Het MAGIS-project te Brugge is een navolgbaar initiatief. Het Genootschap heeft genoeg expertise in het bestuur, maar moet zich meer en beter profileren, en aansluiten bij het erfgoed. In Kortrijk bestaat een “Erfgoedplatform”, wat toelaat sterker naar buiten te komen bijv. tegenover het stadsbestuur. Geschiedenis en erfgoed zijn complementair.

Daarna boog het panel zich over de vraag of een **tijdschrift** nog het beste medium in een gemediatiseerde wereld is? Is dit financieel houdbaar? Wordt voldoende nagedacht over andere mogelijkheden (bijv. digitalisering)? Tegelijk rijst de vraag naar de duurzaamheid van de digitale productie. Is er samenwerking mogelijk om een gemeenschappelijke infrastructuur te ontwikkelen? Een *open Access*-tijdschrift bereikt ongetwijfeld een veel breder publiek, maar is wel een dure oplossing. Het streven naar een groter publieksbereik staat niet gelijk aan een inhoudelijke popularisering. Men mag het publiek niet onderschatten. Hoort bij een digitalisering ook een betaalde toegang? Het bestaan van een papieren versie van het tijdschrift wordt niet in vraag gesteld. We moeten inhoud blijven leveren en mogen niet doodgezwegen worden. In Nederland is dit zeker geen vies woord; populariseren kan ook op wetenschappelijk niveau.

Bij wijze van besluit gaf het panel aan het Genootschap de opdracht een strijdplan op te stellen voor de komende 175 jaar. Voorstellen uit het panel zijn:

- een nieuw maatschappelijk engagement zoeken;
- in Ieper, Brugge en Kortrijk wordt gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe musea. Verenigingen als het Genootschap kunnen hierbij een belangrijke rol spelen;
- we moeten vooral verder doen waar we goed in zijn. Als vereniging moeten we ons duidelijker profileren en samenwerken (participatie in de erfgoedwereld);
- kwaliteit en eerbiedwaardigheid dienen te worden bewaard en bescheidenheid dient te worden doorbroken. Samenwerking in een breed kader is noodzakelijk, net als tijd maken voor bronnenonderzoek;

- we dienen de juiste combinatie te vinden tussen 'de vlucht vooruit' (nieuwe media) en 'de vlucht achteruit' (eruditie en wetenschappelijk werk).

Aansluitend op het panelgesprek konden ook vanuit het publiek nog vragen worden gesteld. De tijd ontbrak helaas om dieper in te gaan op talrijke interessante thema's die nog werden aangereikt: er dient meer aandacht te worden besteed aan allerhande kunsthistorische activiteiten; artikels over architectuur kunnen zeker, maar mogen niet te technisch zijn; hulpwetenschappen als zegelkunde en heraldiek mogen niet uit het oog worden verloren; verenigingen als het Genootschap mogen niet toegeven aan commercialiteit; waarom zouden we vandaag de dag nog een tijdschrift kopen?; veel (vrijwillige) medewerkers werken *pro Deo*; moet er meer engagement zijn van mensen die professioneel in de erfgoedsector actief zijn? Het gaat stuk voor stuk om thema's die voldoende stof bevatten om er een nieuw panelgesprek aan te wijden.

Op 8 september werd het bestuur van het jubilerende Genootschap voor Geschiedenis ontvangen in de ambtswoning van de gouverneur van West-Vlaanderen, Carl Decaluwé (foto Jan Darthet, Brugge). Tijdens de ontvangst overhandigde voorzitter André Vandewalle (links) een exemplaar van enkele recente publicaties van het Genootschap aan de gouverneur (midden). Rechts zit secretaris-penningmeester Ludo Valcke (foto Marc Ryckaert, Brugge).